

شهر آسمانخراشها و سنتها

نوشته سارا زارماتی

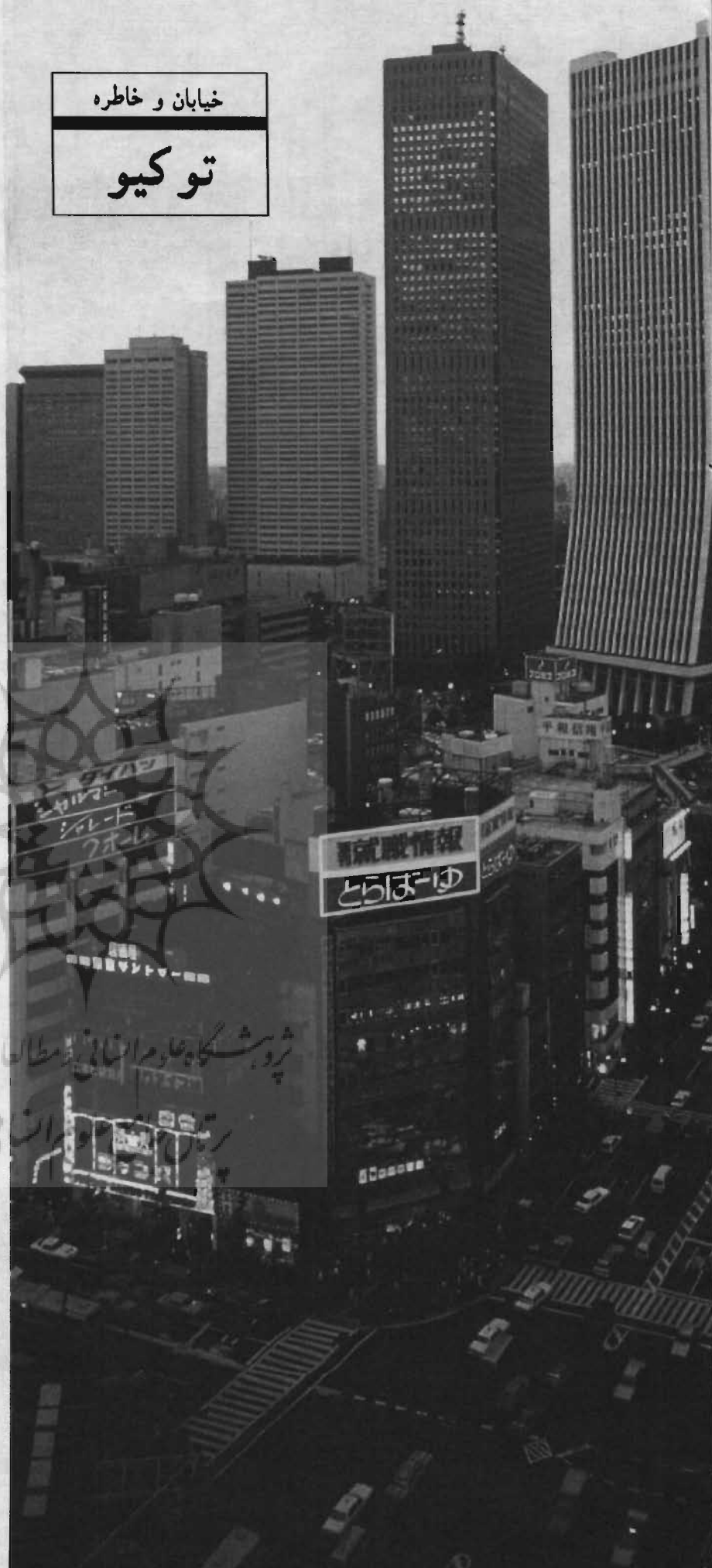
در ۱۸۷۸، زنی انگلیسی به نام ایزابلا پرد، پای پیاده، سوار بر اسب یا نشسته بر تخت روان ژاپن را سیاحت کرد. هنگام ورود به شیکاناوا (که در آن موقع یکی از دو ایستگاه راه آهن توکیو بود) متوجه شد که خانه‌ها، معابد و ساختمانهای عمومی همگی کوتاه و اغلب پوشیده از سبزه‌اند. در این شهر بزرگ، که در آن ایام بیش از ۸۰۰،۰۰۰ نفر جمعیت داشت، نه اثری از دود بود و نه اثری از دودکش کارخانه‌ها. وقتی آب آسیرنگ خلیج و کشتیهای ماهیگیری را دید، بی‌اختیار فریاد زد «توکیو کجاست؟»

امروز توکیو بیش از ۱۰ میلیون نفر جمعیت دارد و فضای سبز آن به چند پارک، اطراف معابد و کاخ امپراتور محدود شده است. تقریباً تمام محلات آن پر از ساختمانهای بلند است و توسعه اقتصادی و اتوبانها، آبراهها، سواحل و بیشتر راههای دسترسی به خلیج را که اکنون به رنگ خاکستری است، پوشانده‌اند. با این حال، مردم هنوز از خود می‌پرسند «توکیو کجاست؟» و به‌خصوص می‌پرسند چطور می‌توانند راهشان را پیدا کنند.

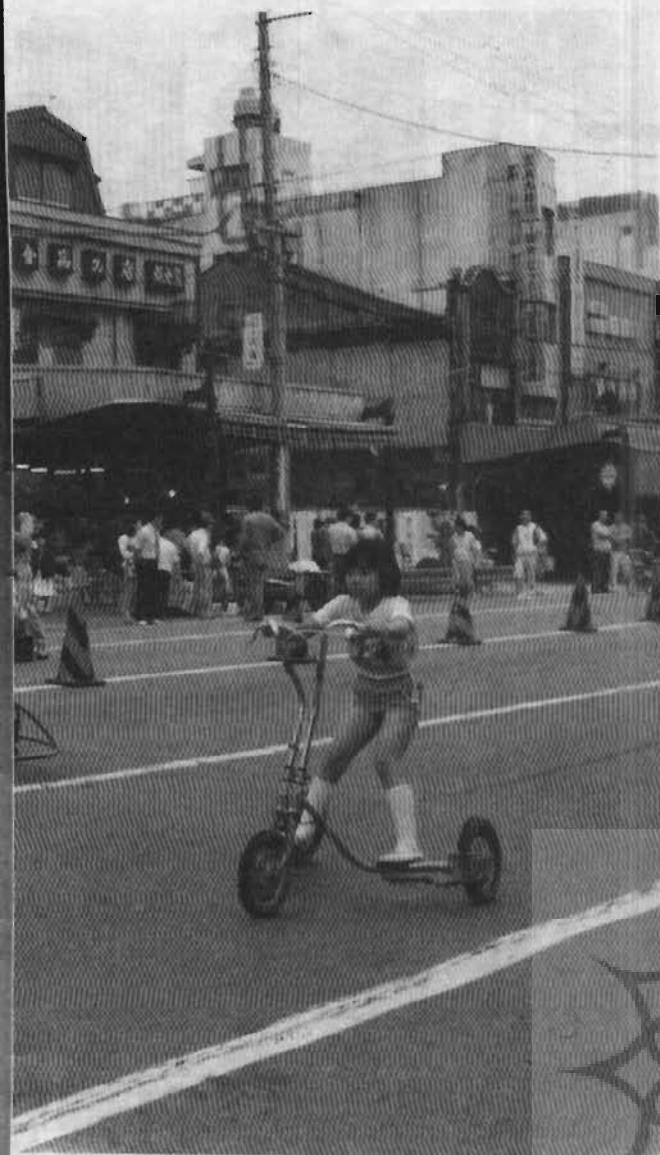
به نظر می‌رسد خیابانهای توکیو دو شبکه مستقل اند، از یک طرف شاهراههای اصلی بی‌هویت و کارآمدی وجود دارند با برجهای بلند پراپت، رفست و آمد بسیار زیاد و تابلوهای رنگارنگ نئون؛ و از طرف دیگر هزارتوی کوچه‌ها و گذرگاهها با ردیف خانمهای سقف کوتاه و خیابانهای باریکی که هنوز در آنها پیاده بر سواره تقدم دارد. نشانه‌های معمولی چون محورهای اصلی، چشم‌اندازها و یادمانها که به‌تازگی واردان کمک می‌کنند تا راه خود را بیابند، یا ابداً وجود ندارند یا اینکه یافتنشان دشوار است. بسیاری از خیابانهای اصلی به‌جای آنکه قسمتهای مختلف شهر را بهم وصل کنند گویی که آنها را از هم جدا می‌کنند.

خیابان و خاطره

توکیو

بازیهای سازمان یافته کودکان در محله کاکیکوگای توکیو. در چنین روزهایی خیابان به روی اتومبیلها بسته می‌شود.

توده‌ای از دهکده‌ها

یکی دیگر از وجوه مشخصه توکیو آن است که فاقد مرکزیت است، هر چند به شهر بزرگ بی مرکز دیگر، یعنی لوس آنجلس، شباهتی سطحی دارد، زیرا توسعه طولی لوس آنجلس گویی که با مسیر راه آهن و جاده‌های ماشین رو تعیین شده است. در توکیو، محورهای اصلی بین محلات پس از زلزله ۱۹۲۳، یعنی زمانی که جمعیت شهر بیش از ۳ میلیون نفر بود، ساخته شد. دلیل آنکه در توکیو هیچ نقطه قانونی وجود ندارد آن است که این شهر از ادغام تدریجی تعدادی دهکده تشکیل شده است که به نحوی غیرعادی در قلب این شهر مدرن دست نخورده مانده‌اند.

یگانه با طبیعت

طرح هندسی جز در مورد شهرهای نارا و کیوتو، که از شهر چانگان چین الگوبرداری کرده‌اند، هرگز در ژاپن طرفدار نداشته است. شهرسازی ژاپنی به نظر می‌رسد یا در پاسخ به نیازهای نظامی طرح‌ریزی شده و بن‌بست‌ها و خیابانهای گسیج‌کننده به عنوان موانعی در مقابل نیروهای مهاجم ساخته شده است، یا تحت تأثیر عواملی چون سیمای طبیعی محیط، تمایل به حفظ بناهای موجود و ارضای نیازهای در حال تغییر اهالی بوده است. بسیاری از شهرهای غربی طرحی طولی دارند که تقدم عبور و مرور وسایل نقلیه را منعکس می‌کنند، در حالی که در شهرسازی ژاپن پیاده‌رو همواره نقش اصلی را دارد. اولویت طبیعت را هنوز می‌توان در توکیو احساس کرد؛ خیابان‌کشی‌ها و دورنماسازی این شهر طوری تنظیم شده‌اند که رو به سوی مناظری طبیعی نظیر قلّه فوجی یا قلّه تسوکوبا داشته باشند تا به سوی یساده‌های باستانی.

مراسم چای در جشن یاس بنفش، در گامپدو نانجین.

سارا زارماتی، کارشناس منظره، اهل امریکا، مشاور برنامه همکاری فرانسه - ژاپن در زمینه توسعه شهری، و مشاور مدرسه ملی منظره، در ورسای فرانسه. وی عضو هیئت تحریریه مجله *paysage et Amenagement* (منظره و برنامه‌ریزی) است و با همکاری کاترین روایه درباره پارکها و باغهای فرانسه از ۱۹۰۰ تا ۱۹۵۴ کتابی تألیف کرده است که به زودی منتشر می‌شود.

اوگوستن برک، محقق فرانسوی، درباره شهرسازی سنتی ژاپن گفته است که «منطق خیابانها به تأثیر حرکت، و به جایی رسیدن می‌افزاید» و «سفر مهمتر از مقصد است»، و «این تضعیف نقش عبوری، خیابان را به تبعیت محله گذرگاه خود در می‌آورد.»^۲ محله واحد اساسی شهر توکیو است. زندگی اجتماعی و فرهنگی این شهر را تنها می‌توان بر حسب هر محله، به ویژه خیابانهای کوچک سنتی‌اش دریافت.

روح جمعی

خیابانهای توکیو، همچون خیابانهای سایر شهرهای آسیایی، مملو از بساط دستفروشان است، و زندگی روزمره از خانه‌هایی سرریز می‌کند که اغلب کوچک و محقرند. گیاهان گلدانی،

بالا، برای برگزاری جشن شکوفایی
آزالیها در معبد شیتسوی نزو طبل
می‌نوازند. پایین، گردش دستجمعی
سنّتی در بای درختان گیلاس پارک
اوتسو.

را حفظ و تازه واردان و مهمانان را راهنمایی کند.
در نتیجه نگرانی روزافزون از وقوع زلزله و
آتش‌سوزی، مقامات شهر اکنون وادار شده‌اند این خیابانهای
کوچک و خانه‌های چوبی پست را قربانی کنند تا راه خیابانهای
عریض و جای ساختمانهای مقاوم در برابر زلزله و آتش‌سوزی
باز شود.
آیا یکی از زنده‌ترین ویژگیهای شیوه سنّتی زندگی در
توکیو محکوم به نابودی است؟

بیاده‌روها و خیابانها و لبه پنجره‌ها را زینت می‌بخشند، و اهل
محل را می‌توان دید که بیرون خانه‌ها نشسته‌اند با همسایه‌ها
اختلاط می‌کنند یا از هوای خوب لذت می‌برند.
رویدادهای جمعی خیابانها کم نیستند. هر محله
جشنهایی سنّتی برگزار می‌کند که ماسوری نامیده می‌شود. در
اروپا، جشنها اغلب در میدانهای عمومی شهر برگزار می‌شود،
اما در شهرهای ژاپن با دسته‌هایی از راهپیمایان اجرا می‌گردد.
جشن‌ها در معبد شروع می‌شوند. سپس از این مکانهای مقدس
دسته‌ای به‌راه می‌افتد و پیش از آنکه به خیابانهای بزرگ وارد
شود از خیابانهای کوچک محله می‌گذرد. انبوه جمعیت در این
جشنها شرکت می‌کنند و هنگام عبور این دسته‌ها عبور و مرور در
جاده‌های اصلی نیز کند می‌شود و یا بند می‌آید.

استفاده از مناطق عمومی در فعالیتهای دستجمعی اشکال
دیگری نیز به‌خود می‌گیرد. در بهار حلقه‌های گل‌های پلاستیکی را
از تیر تلگراف یا چراغ برق آویزان می‌کنند تا به استقبال
شکوفه‌های گیلاس و یاس بنفش برسند. هر روز از بلندگوهای
همه جا حاضر، تعطیل مدارس و سایر اتفاقات مورد توجه عموم
اعلام می‌شود. آذیرهای آلودگی هوا نیز از همین بلندگوها پخش
می‌شود. هر محله گوبان (مقر محدود پلیس) خود را دارد تا نظم

1. Unbeaten Tracks in Japan, by Isabella Bird. Charles E. Tuttle Co., Tokyo, 1973.
2. Viure l'espace Japon, by Augustin Berque. Presses Universitaires de France, Paris, 1982.